

**STRATEGIJA RAZVOJA SISTEMA SOCIJALNE ZAŠTITE STARIJIH
ZA PERIOD OD 2018. DO 2022. GODINE**

Podgorica, septembar 2017. godine

Skraćenice

CG Crna Gora

MRSS Ministarstvo rada i socijalnog staranja

MPS Ministarstvo prosvjete

MZ Ministarstvo zdravlja

ZSDZ Zavod za socijalnu i dječju zaštitu

UIP Uprava za inspekcijske poslove

JUSDZ Javne ustanove socijalne i dječje zaštite

CSR Centar za socijalni rad

IJZ Institut za javno zdravlje

ZO Zajednica opština

LSU Lokalna samouprava

OCD Organizacija civilnog društva

UN Ujedinjene nacije

UNICEF Dječji fond Ujedinjenih nacija

UNDP Program Ujedinjenih nacija za razvoj

Sadržaj

<i>Uvod</i>	4
<i>Pravni okvir</i>	5
<i>Integrirane socijalne usluge</i>	8
<i>Prikaz stanja</i>	8
<i>Izgradnja novih kapaciteta</i>	14
<i>Razlozi za donošenje nove strategije</i>	14
<i>Vizija</i>	15
<i>Ciljevi</i>	15
<i>Mjere i zadaci</i>	15
<i>Primjena i koordinacija</i>	19
<i>Praćenje i ocjenjivanje</i>	19
<i>Akcioni plan</i>	20
<i>Sredstva za primjenu Strategije</i>	21
<i>Akcioni plan za 2018. godinu za sprovođenje Strategije razvoja sistema socijalne zaštite starijih za period od 2018. do 2022. godine</i>	22

UVOD

Strategija razvoja sistema socijalne zaštite starijih za period od 2018. do 2022. godine (u daljem tekstu: Strategija) donosi se radi unapređenja normativnog okvira, daljeg razvoja usluga podrške za život u zajednici, unapređenja kvaliteta socijalne zaštite starijih i povećanja učešća organizacija civilnog društva, nevladinih organizacija, privrednih društava, preduzetnika i fizičkih lica u pružanju usluga socijalne zaštite starijim, na održiv način u vrijeme kada je sistem socijalne zaštite u Crnoj Gori zauzeo jasne pravce razvoja. U prethodnom periodu koncipiranja i sprovođenja različitih akcija inovativne i reformske prirode – socijalna zaštita, uključujući socijalnu zaštitu starijih, poprima karakteristike sistemskih odgovora na potrebe starijih koje se zadovoljavaju u sredini u kojoj žive.

Vlada Crne Gore se, u procesu preuzimanja neophodnih aktivnosti na poboljšanje socijalno-ekonomskog položaja građana, posebno starijih, opredjeljuje za jasno strateško planiranje s ciljem unapređenja položaja starijih u oblasti socijalne zaštite. Osnov za donošenje Strategije je Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list Crne Gore”, br. 27/13, 1/15, 42/15, 47/15, 56/16, 66/16, 1/17, 31/17, 42/17 i 50/17), kojim je propisano da se socijalna i dječja zaštita ostvaruje u skladu sa strateškim dokumentima, kojima se utvrđuju dugoročni ciljevi i prioriteti razvoja socijalne i dječje zaštite. Strateška dokumenta čine programi koje je potrebno realizovati u cilju unapređenja socijalne i dječje zaštite. Vlada Crne Gore usvojila je Strategiju razvoja socijalne zaštite starih lica za period 2008. – 2012. godine, a po isteku perioda na koji se ova strategija odnosila, usvojila je Strategiju razvoja socijalne zaštite starih lica za period 2013. – 2017. godine.

Za potrebe izrade ove strategije, urađena je „Analiza primjene Strategije razvoja sistema socijalne zaštite starijih za period 2013. - 2017. godine” kroz projekat „Nastavak reforme sistema socijalne zaštite”, koji sprovodi Vlada Crne Gore, uz stručnu i tehničku pomoć UNDP-ja.

Rezultati Zavoda za statistiku Crne Gore (Monstat) o Popisu stanovništva Crne Gore iz 2011. godine pokazali su nastavak trendova starenja crnogorskog stanovništva. U Crnoj Gori je 2011. godine bilo ukupno 620.029 stanovnika, od čega su 50,6% ili 313.793 žene, a 49,4% ili 306.236 muškarci. Prosječna starost stanovništva Crne Gore je 37 godina, žene u prosjeku imaju 38, a muškarci 36 godina.

Strategija se zasniva na sljedećim vrijednostima: starenje se sagledava kao aktivno, produktivno, zdravo i pozitivno, pristupima starenju i starosti promovišu se očuvanje i podržavaju potencijali starijih da vode kvalitetan život i doprinose društvu u mjeri svojih mogućnosti i potreba, stariji se percipiraju i kao resurs za društveni i ekonomski razvoj.

Evidentan je napredak koji Crna Gora ostvaruje u procesu evropskih integracija. Do sada je otvoreno 26 pregovaračkih poglavlja, od kojih su dva privremeno zatvorena. Od svih država u regionu na putu ka članstvu u Evropsku uniju, Crna Gora je najviše napredovala. Ministarstvo rada i

socijalnog staranja Crne Gore koordinator je za sprovođenje aktivnosti za poglavlja 19 i 2, a intenzivno radi na ispunjavanju kriterijuma za zatvaranje poglavlja 19. U Briselu je 13. decembra 2016. godine otvoreno poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje, a fokus je stavljen na ispunjavanju završnih mjera za ovo poglavlje.

U Strategiji se koristi termin „stariji“ umjesto termina „stara lica“ koji se koristi u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, jer je termin „stariji“ u skladu sa savremenom terminologijom u oblasti socijalne zaštite, Madridskim međunarodnim planom akcije o starenju i Političkom deklaracijom o starenju. Preporuka je da se za ovu društvenu grupaciju odnosno njene pripadnike izbjegava termin „star“ zbog konotacije da upućuje na diskriminaciju po osnovu životnog doba.

U izradi Strategije razvoja socijalne zaštite starijih za period od 2018. do 2022. godine učestvovala je međuresorna Radna grupa, sastavljena od predstavnika: Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja, Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, Uprave za inspekcijske poslove, JU Institut za javno zdravlje, Zajednice opština, Crvenog krsta Crne Gore i predstavnika nevladine organizacije koja se bavi socijalnom zaštitom starijih.

Pravni okvir

Reformski procesi u socijalnoj zaštiti starijih zasnovani su na brojnim međunarodnim dokumentima, od kojih su najznačajniji:

- „Međunarodni plan akcije na području starenja“ (Prva svjetska skupština o starenju, Beč, 1982. godine);
- „Načela Ujedinjenih naroda za starije ljude“, Rezolucija Generalne skupštine UN 46/91, koja postavlja osnovne principe i vrijednosti na kojima se zasniva pristup starijim i starim građanima i koji su istovremeno vrijednosti i principi socijalne zaštite starijih;
- „Madridska deklaracija“, „Madridski internacionalni plan akcije o starenju (MIPAA)“, usvojen na Drugoj svjetskoj skupštini o starenju u Madridu 2002. godine i „Vodič za nacionalnu implementaciju madridskog internacionalnog plana akcije o starenju“, Ujedinjene nacije, Njujork, 2008. „Regionalna strategija za implementaciju Madridskog internacionalnog plana aktivnosti o starenju 2002“, usvojena od strane Ekonomske komisije UN za Evropu (UNECE);
- Evropska socijalna povelja – Instrument Savjeta Evrope za zaštitu ljudskih prava, Torino 1961. godine; Dodatni protokol za Evropsku socijalnu povelju, Strazbur, 5. maj 1988. čl. 4 (pravo starijih na socijalnu zaštitu) i Izmijenjena Evropska socijalna povelja (Strazbur, 3. maj 1996), čl. 23 (pravo starijih na društvenu zaštitu);
- Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda (Savjet Evrope, Rim, 1950) i Izmijenjena Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i sloboda (jul 1999);
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija;
- Revidirana strategija socijalne kohezije Vijeća Evrope (2004);
- Dokument Vijeća Evrope „Pristup socijalnim pravima“, 2003;

- Lisabonska deklaracija o starenju, 2000;
- Dokument SEC (2005) 957 „Na putu ka evropskom kvalifikacionom okviru za cjeloživotno učenje", Brisel, 2005. godine;
- Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom (2006).

Madridski međunarodni plan akcije o starenju i Politička deklaracija o starenju usvojeni su na Drugoj svjetskoj skupštini o starenju u aprilu 2002. godine. Navedeni dokumenti označavaju prekretnicu o ključnim izazovima „izgradnje društva za sve uzraste". Madridski plan akcije fokusira se na tri prioritetne oblasti:

- 1) starije osobe i razvoj;
- 2) unapređenje zdravlja i dobrobiti u starosti; i
- 3) obezbjeđivanje omogućavajućeg i podržavajućeg okruženja.

Madridskim planom akcije daje se okvir za izradu politika i način implementacije tih politika. Ovim dokumentom mijenja se perspektiva prema starijima i upućuje na interakciju socijalnih aktera sa starijima. Pitanja starenja povezuju se s drugim okvirima za socijalni i ekonomski razvoj i ljudskim pravima. U Političkoj deklaraciji o starenju, između ostalog, ističe se da je potencijal starijih osoba osnova za budući razvoj, što omogućava da se društvo više oslanja na vještine i iskustva starijih.

Kao članica UN i Savjeta Evrope, Crna Gora reformu sistema socijalne zaštite mora razvijati u skladu s pravima, normativima i standardima utvrđenim u međunarodnim dokumentima.

Vlada Crne Gore, u skladu s ratifikovanim međunarodnim dokumentima, usmjerena je na razvoj društva u skladu s konceptom socijalne kohezije i drugim preporukama iz navedenih dokumenata. Socijalna zaštita starijih usmjerena je na omogućavanje starijima da ostanu aktivni članovi društva koliko god je to moguće, da slobodno biraju svoj stil života i da vode nezavisan život u svom domu i prirodnom okruženju koliko god je to moguće, kao i na poštovanje privatnosti i obezbjeđivanje učešća u unapređenju uslova života starijih u ustanovi socijalne zaštite.

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti u najvećoj mjeri je usklađen s međunarodnim standardima i obavezama preuzetim ratifikacijom međunarodnih ugovora, prije svega onima koje se odnose na garancije ljudskih prava i sloboda. Zakonom su propisana osnovna materijalna davanja i usluge u oblasti socijalne i dječje zaštite. Ovim zakonom realizuju se opredjeljenja koja podrazumijevaju, između ostalog, podsticanje i uvođenje novih usluga socijalne i dječje zaštite u uključivanje u sferu pružanja usluga što više različitih aktera. Propisani su normativi i standardi u oblasti usluga socijalne i dječje zaštite, propisan je postupak licenciranja stručnih radnika i pružalaca usluga i postupak akreditacije programa obuke. Izvršena je reorganizacija pojedinih centara za socijalni rad, a takođe su osnovani i novi centri za socijalni rad, kako bi građani imali bolju pristupačnost pravima iz socijalne i dječje zaštite. U skladu sa zakonom, osnovan je Zavod za socijalnu i dječju zaštitu i Inspekcija socijalne i dječje zaštite.

Zakonom o povlastici na putovanje lica s invaliditetom („Službeni list CG”, br. 80/08, 40/11 i 10/15) omogućen je licima s invaliditetom dodatni oblik zaštite u skladu sa članom 68 Ustava Crne Gore, kojim se jamči posebna zaštita lica s invaliditetom. Zakonom je propisano da lice s invaliditetom ima pravo na povlasticu na 12 putovanja u drumskom i željezničkom saobraćaju na teritoriji Crne Gore u toku kalendarske godine. Pravo na povlasticu na putovanje ima i pratilac lica s invaliditetom. Lice s invaliditetom, koje je u radnom odnosu, ima pravo i na povlasticu na putovanje od mjesta stanovanja do mjesta rada, kao i povratak u mjesto stanovanja. Korisnik povlastice na putovanje i njegov pratilac imaju pravo na naknadu novčanih sredstava u visini cijene vozne karte.

Zakonom o kretanju lica s invaliditetom uz pomoć psa pomagača („Službeni list CG”, br. 76/09 i 40/11) uređuje se pravo lica s invaliditetom da sa psom pomagačem koristi prevozna sredstva u drumskom, željezničkom, pomorskom i vazdušnom saobraćaju, imaju pristup i boravak na javnom mjestu i slobodan pristup i boravak u radnom prostoru.

U cilju unapređenja položaja starijih, primjenjuju se i: Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službeni list CG“, br.3/16, 39/16 i 2/17), Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službeni list CG”, br. 6/16, 2/17 i 22/17), Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službeni list RCG”, br. 54/03, 39/04, 61/04, 79/04, 81/04, 29/05, 14/07, 47/07, 12/07 i 13/07 i „Službeni list CG”, br. 79/08, 14/10, 78/10, 34/11, 39/11, 40/11, 66/12, 36/13, 38/13, 61/13, 6/14, 60/14, 10/15, 44/15, 42/16 i 55/16), kao i čitav niz podzakonskih akata, čime su stvoreni preduslovi za kvalitetnije ostvarenje zaštite starijih.

Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori jedan je od najvažnijih nacionalnih strateških dokumenata koji se odnosi i na pitanja razvoja sistema socijalne zaštite za starije. Opšti cilj ove strategije jeste unaprijeđen kvalitet života korisnika socijalne i dječje zaštite i njihova osnaženost za samostalan i produktivan život.

Strategija za integraciju lica s invaliditetom u Crnoj Gori za period 2016. - 2020. godine donijeta je u cilju nastavka rada na unapređenju položaja lica s invaliditetom i uspostavljanja najšireg pravnog okvira za definisanje politike prema licima s invaliditetom u skladu sa socijalnim modelom pristupa invalidnosti, a predstavlja trajno opredjeljenje kada je u pitanju položaj lica s invaliditetom.

Strategijom razvoja zdravstva Crne Gore utvrđuje se zdravstvena politika do 2020. godine, koja se zasniva na podizanju kvaliteta zdravlja stanovništva, uz prilagođavanje i poboljšanje djelovanja zdravstvenog sistema u skladu s finansijskim mogućnostima.

Strategijom zaštite od nasilja u porodici za period 2016. - 2020. godine definiše se opšta politika zemlje u odnosu na zaštitu od nasilja u porodici. Dokument predstavlja nastavak strateškog pristupa pitanjima od značaja za zaštitu od nasilja u porodici, koji je otpočeo izradom i primjenom Strategije zaštite od nasilja u porodici 2011. - 2015. godine.

Integrirane socijalne usluge

Integrirane socijalne usluge, pored usluga socijalne zaštite, obuhvataju i druge resore (zdravstvo, stanovanje, obrazovanje, zapošljavanje, kulturu i dr.) te omogućavaju zadovoljavanje većeg broja potreba korisnika. Integrirane socijalne usluge odnose se na međusektorsku saradnju u obezbjeđivanju usluga. Obezbujeđivanje integriranih socijalnih usluga u Crnoj Gori, do sada, nije u dovoljnoj mjeri našlo svoje mjesto ni u dokumentima niti u praksi. Ova strategija u najvećoj mjeri promovira koncept integriranih socijalnih usluga, s tim što su u njenom fokusu usluge socijalne zaštite za starije.

Prikaz stanja

Izveštaji Tima za evaluaciju primjene Strategije razvoja sistema socijalne zaštite starijih za period 2013. – 2017. godine predstavljaju zvanične izvore podataka o ostvarivanju planiranih strateških ciljeva i realizaciji zadataka. Tim za evaluaciju sastavljen je od predstavnika Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja, Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, Uprave za inspekcijske poslove, JU Institut za javno zdravlje, Zajednice opština, Crvenog krsta Crne Gore i predstavnika nevladinih organizacija koje se bave socijalnom zaštitom starijih.

Javne ustanove socijalne zaštite koje obezbjeđuju usluge socijalne zaštite starijih su, prije svega, centri za socijalni rad i javne ustanove socijalne zaštite koje pružaju uslugu smještaja.

Centar za socijalni rad odlučuje o pravima iz socijalne i dječje zaštite, u skladu sa Zakonom. Centar za socijalni rad može osnovati samo država, kao javnu ustanovu, a može se osnovati za teritoriju jedne ili više opština. Centar za socijalni rad: obavlja procjenu stanja, potreba, snaga i rizika korisnika i drugih lica značajnih za korisnika, procjenu podobnosti staraoca, hranitelja i usvojioca, izradu i praćenje individualnih planova usluga, rješava u prvom stepenu o zahtjevima za ostvarivanje prava iz socijalne i dječje zaštite, preduzima mjere, pokreće i učestvuje u sudskim i drugim postupcima, vodi evidencije i stara se o čuvanju dokumentacije korisnika i obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom.

U Crnoj Gori organizovano je 13 centara za socijalni rad, i to: JU Centar za socijalni rad za Glavni grad Podgorica i opštine u okviru glavnog grada Golubovci i Tuzi, JU Centar za socijalni rad za opštinu Danilovgrad, JU Centar za socijalni rad za opštinu Herceg Novi, JU Centar za socijalni rad za opštine Bar i Ulcinj, JU Centar za socijalni rad za Prijestonicu Cetinje, JU Centar za socijalni rad za opštine Berane, Andrijevića i Petnjica, JU Centar za socijalni rad za opštinu Bijelo Polje, JU Centar za socijalni rad za opštine Mojkovac i Kolašin, JU Centar za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva, JU Centar za socijalni rad za opštinu Rožaje, JU Centar za socijalni rad za opštine Plav i Gusinje, JU Centar za socijalni rad za opštine Pljevlja i Žabljak i JU Centar za socijalni rad za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik.

JU Dom starih „Grabovac” Risan pruža uslugu smještaja: starijim licima, odraslim licima s invaliditetom, hronično duševno oboljelim starijim licima i licima koja se nađu u stanju akutne socijalne potrebe. Zbrinjavanje podrazumijeva kompletnu njegu i zdravstvenu zaštitu lica smještenih u Domu, stručnu socijalnu i psihološku pomoć, pravnu i savjetodavnu pomoć – pomoć u administrativno-finansijskim poslovima koji se tiču korisnika.

U 2017. godini u ustanovi je pravo na uslugu smještaja, u prosjeku, koristilo 280 korisnika, od čega je 236 smješteno preko centara za socijalni rad, a 44 korisnika putem neposrednog ugoravanja korišćenja usluge u skladu sa Zakonom. Kapacitet ustanove je 300 korisnika.

JU Dom starih „Grabovac” u oktobru 2013. godine dobila je sertifikat za sistem kvaliteta u skladu sa standardima ISO 9001– 2008, kojim se potvrđuje kvalitet usluga koje ova ustanova pruža korisnicima. U avgustu 2016. godine u ovoj ustanovi sprovedena je resertifikacija i dobijen je novi sertifikat u trajanju od dvije godine, nakon čega je ustanova u obavezi da pređe na novi ISO 900 – 2015. Standardi su doprinijeli unapređenju rada i komplementarni su sa standardima za uslugu smještaja po propisima Crne Gore. ISO standardi su djelimično komplementarni sa zahtjevima koje u pogledu podataka postavlja Informacioni sistem socijalnog staranja (socijalni karton).

U skladu s ISO standardima, krajem decembra 2016. godine sprovedena je Anketa zadovoljstva korisnika, zadovoljstva zaposlenih i zadovoljstva rodbine korisnika. Rezultati ankete su pozitivni.

Od juna 2017. godine počelo je s radom prihvatilište za odrasla i starija lica, koje je realizovano kroz „Projekat podrške adaptiranju prihvatilišta, skloništa za odrasla i starija lica”. Kapacitet prihvatilišta je četiri mjesta, a trenutno uslugu koristi jedno lice.

U cilju kvalitetnije zaštite korisnika smještenih u ovoj ustanovi, potrebno je unaprijediti saradnju između sistema zdravstvene i sistema socijalne zaštite. Takođe, neophodno je, u skladu sa Zakonom, uspostaviti sistem licenciranja pružalaca usluge.

U narednom periodu ustanova ima obavezu da, u skladu sa Zakonom, donese plan transformacije u cilju pružanja usluga podrške za samostalni život, savjetodavno-terapijske, odnosno socijalno-edukativne usluge.

JU Dom starih „Bijelo Polje” u Bijelom Polju pruža usluge smještaja: starijim licima, odraslim licima s invaliditetom, hronično duševno oboljelim starijim licima i licima koja se nađu u stanju akutne socijalne potrebe. Zbrinjavanje podrazumijeva kompletnu njegu i zdravstvenu zaštitu lica smještenih u domu, stručnu socijalnu i psihološku pomoć, pravnu i savjetodavnu pomoć – pomoć u administrativno-finansijskim poslovima koji se tiču korisnika.

U 2017. godini u ustanovi je pravo na uslugu smještaja, u prosjeku, koristilo 165 korisnika, od čega je 146 smješteno preko centara za socijalni rad, a 19

korisnika putem neposrednog ugovaranja korišćenja usluge, u skladu sa Zakonom. Smještajni kapacitet ove ustanove je 200 korisnika.

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu je u maju 2017. godine sproveo anketu zadovoljstva direktnih korisnika usluga koje pruža Dom starih „Bijelo Polje“, na uzorku od 50 korisnika. Rezultati ankete su pozitivni.

U cilju kvalitetnije zaštite korisnika smještenih u ovoj ustanovi, potrebno je unaprijediti saradnju između sistema zdravstvene i sistema socijalne zaštite. Takođe, neophodno je, u skladu sa Zakonom, uspostaviti sistem licenciranja pružalaca usluge.

U narednom periodu ustanova ima obavezu da, u skladu sa Zakonom, donese plan transformacije u cilju pružanja usluga podrške za samostalni život, savjetodavno-terapijske, odnosno socijalno-edukativne usluge.

JU Zavod „Komanski most“ Podgorica obavlja djelatnost koja obuhvata: smještaj odraslih lica s invaliditetom (umjerene, teže i teške intelektualne teškoće i poremećaji iz autističnog spektra), radno-okupaciono angažovanje u skladu sa fizičkim i psihičkim sposobnostima, kulturno-zabavne aktivnosti i sl., kao i zdravstvenu zaštitu u skladu s propisima kojima se uređuje zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje. Kapacitet ove ustanove je 130 mjesta, a prema podacima dobijenim u 2016. godini, pravo na uslugu smještaja, u prosjeku, koristilo je 112 korisnika.

Plan transformacije JU Zavod „Komanski most“ usvojen je u decembru 2013. godine¹. Plan se fokusira na prevenciji daljih prijema korisnika i na postepenoj deinstitucionalizaciji sadašnjih korisnika kroz razvoj vještina za samostalan život i pružanje adekvatnih alternativnih servisa u okviru porodice i zajednice. Plan transformacije osmišljen je da promoviše prava i učešće lica s invaliditetom u okviru društva, da poboljša kvalitet njihovog života i da osigura primjenu antidiskriminativnog pristupa u smislu poboljšanja života svih lica s invaliditetom, uključujući i one koji imaju velike i kompleksne potrebe. Plan se zasniva na principima i stavovima Konvencije UN-a o pravima lica s invaliditetom, koji podstiču i obavezuju društvo da jasno potvrde da su prava lica s invaliditetom ljudska prava i stoga se moraju zakonski zaštititi i ostvarivati u praksi u zajednicama u kojima žive. Prelazak s institucionalnih na usluge podrške za život u zajednici podrazumijeva dug tranzicioni proces i uključuje uklanjanje barijera, kao i razvoj novih usluga.

Plan transformacije JU Zavod „Komanski most“ sačinjen je u skladu sa strateškim opredjeljenjima za razvoj socijalne zaštite starih lica, a njegova realizacija odvija se u kontinuitetu.

U prethodnom periodu osnovani su i domovi za smještaj starijih koji su u privatnom vlasništvu, a nijesu u sistemu socijalne zaštite i ne mogu se

---

¹ Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u skladu sa sveukupnim procesom reforme sistema socijalne i dječje zaštite, a u okviru integralnog programa UN-a „Djelujući kao jedan“ u Crnoj Gori, u saradnji s UNDP-ijem, pokrenulo je izradu Plana transformacije ustanove Zavod „Komanski most“, koji je urađen s ciljem da pruži podršku institucionalnoj, strukturalnoj i organizacionoj transformaciji Zavoda.

smatrati institucionalnim resursom u ovom momentu, jer nijesu obezbijeđeni uslovi za njihovo licenciranje, ali su značajan činilac zbrinjavanja starijih lica. Uvođenje u sistem ovih domova može značajno unaprijediti kapacitete sistema za pružanje usluga za starije.

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu osnovan je 2014. godine, imajući u vidu reformu sistema socijalne i dječje zaštite, koja podrazumijeva nov sistem rada u ustanovama socijalne i dječje zaštite i uvođenje sistema kvaliteta u radu tih ustanova. Djelatnost Zavoda je: praćenje kvaliteta stručnog rada i usluga u ustanovama socijalne i dječje zaštite; pružanje stručne supervizijske podrške radi unapređenja stručnog rada i usluga socijalne i dječje zaštite; obavljanje poslova licenciranja stručnih radnika i izdavanje licence za rad u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita; obavljanje stručnih i organizacionih poslova u postupku akreditacije programa obuke, odnosno programa pružanja usluga, kojim se obezbjeđuje stručno usavršavanje stručnim radnicima i stručnim saradnicima i pružaocima usluga; donošenje Etičkog kodeksa za zaposlene u oblasti socijalne i dječje zaštite; istraživanje socijalnih prava i problema, djelatnosti i efekata socijalne i dječje zaštite; izrada analiza i izvještaja i predlaganje mjera za unapređenje u oblasti socijalne i dječje zaštite; razvijanje sistema kvaliteta u socijalnoj i dječjoj zaštiti, koordiniranje razvoja standarda usluga i predlaganje organu državne uprave nadležnom za poslove socijalnog staranja, unapređenje postojećih i uvođenje novih standarda; učestvovanje u izradi, sprovođenju, praćenju i ocjeni efekata primjene strategija, akcionih planova, zakona i drugih propisa koji se odnose na razvoj djelatnosti socijalne i dječje zaštite; organizovanje stručnog usavršavanja stručnih radnika i stručnih saradnika; sačinjavanje i publikovanje monografije, časopisa i zbornika radova, stručnih priručnika, vodiča, informatora, studija i primjera dobre prakse; informisanje stručne i šire javnosti o sprovođenju socijalne i dječje zaštite, ukazivanje na potrebe i probleme korisnika, a posebno korisnika iz osjetljivih društvenih grupa. Ostvarivanjem navedenih poslova stvaraju se uslovi za kontinuirano stručno usavršavanje stručnih radnika i stručnih saradnika u cilju unapređenja i postizanja boljeg kvaliteta usluge krajnjim korisnicima.

U prethodnom periodu, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu realizovao je analizu i obuku u vezi s projektom „*Pomoć u kući za stare*“, analizu usluge dnevni boravak za starije na osnovu sprovedene ankete o zadovoljstvu korisnika i analizu JU Dom starih „Bijelo Polje“ na osnovu sprovedene ankete o zadovoljstvu korisnika, zaposlenih i rodbine korisnika. Predstavnici Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu učestvovali su u izradi individualnih planova za smještaj starih lica u ustanove.

U 2016. godini potpisan je Sporazum o saradnji između organizacija civilnog društva i ostalih relevantnih subjekata koje se bave pitanjima i problemima starijih u Crnoj Gori, a sve u okviru regionalnog projekat pod nazivom "Inicijativa za socijalno uključivanje starijih osoba", koji realizuje Crveni krst Crne Gore. Memorandum su potpisali i formirali mrežu, predstavnici sljedećih organizacija civilnog društva: Crveni krst Crne Gore, NVO „Adria“, NVO „Volonteri Crne Gore“, NVO „Naše doba“, NVO „Povjerenje“, Savez Udruženja penzionera Crne Gore, NVO „Humanitarac“ i NVO „Caritas Barske

nadbiskupije“. Partner na projektu je Ministarstvo rada i socijalnog staranja, a rad mreže podržavaju i Zavod za socijalnu i dječju zaštitu i Ministarstvo zdravlja, koji su, takođe, potpisali Sporazum. Članovi mreže, za koju je zajednički odlučeno da se zove Dignitas, su se potpisivanjem Sporazuma obavezali da će udruženo raditi na unaprjeđenju društvene brige o životnim uslovima starijih i penzionera.

Uprava za inspekcijske poslove – Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite uspostavljen je polovinom septembra 2015. godine i vrši poslove koji se odnose na: inspekcijski nadzor nad primjenom zakona, podzakonskih akata i drugih propisa iz oblasti socijalne i dječje zaštite: preduzimanje i izvršenje upravnih i drugih mjera i radnji s ciljem da se otklone utvrđene nepravilnosti i da se poslovanje uskladi s propisima; izdavanje prekršajnih naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka, podnošenje krivičnih i drugih odgovarajućih prijava (iniciranje postupaka pred nadležnim organima); davanje inicijativa za izmjenu zakona, drugih propisa i opštih akata i predlaganje mjera za unapređivanje stanja u ovoj oblasti nadzora; pripremu analiza, izvještaja i informacija iz djelokruga rada Odsjeka; ostvarivanje saradnje s drugim organima uprave, institucijama i privrednim subjektima; kao i druge poslove iz nadležnosti Odsjeka.

Od uspostavljanja ove inspekcije, inspekcijski nadzor iz oblasti socijalne i dječje zaštite vršen je posebno u pogledu zakonitosti ostvarivanja prava iz socijalne i dječje zaštite u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti i pravilnicima iz ove oblasti.

U toku 2015. i 2016. godine, inspektori socijalne i dječje zaštite izvršili su ukupno 298 inspekcijskih pregleda, od čega redovnih 100, 70 po podnijetim inicijativama i 128 kontrolnih nadzora. Po predmetu nadzora, od uspostavljanja inspekcije, ukupno je izvršeno 317 nadzora, od čega se 163 odnose na osnovna materijalna davanja u socijalnoj zaštiti, 72 na osnovna materijalna davanja u dječjoj zaštiti i 82 na oblast usluga socijalne i dječje zaštite.

Za unapređenje položaja starih lica s invaliditetom u Crnoj Gori obrazovan je **Savjet za brigu o licima s invaliditetom**. Savjet čine predstavnici resornih ministarstava, državnih organa i institucija i predstavnika NVO sektora koji se bave pravima lica s invaliditetom. Zadatak Savjeta je zaštita i unapređenje lica s invaliditetom u oblastima socijalne i zdravstvene zaštite, vaspitanje i obrazovanje, radno osposobljavanje i zapošljavanje, iniciranje donošenja propisa za razvoj i unapređenje prava lica s invaliditetom, predlaganje mjera za poboljšanje kvaliteta života ovih lica, informisanje javnosti o pravima, mogućnostima i potrebama lica s invaliditetom u cilju uklanjanja predrasuda i barijera u odnosu na ta lica.

U skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti – prava na osnovna materijalna davanja u socijalnoj zaštiti u starosnoj kategoriji lica starijih od 67 godina života za maj 2017. godine, 867 korisnika ostvarilo je pravo na materijalno obezbjeđenje, 7.881 pravo na dodatak za njegu i pomoć i 51 korisnik pravo na ličnu invalidninu.

Kroz navedeni projekat pružena je podrška lokalnim partnerima da unaprijede znanja i vještine za identifikovanje potreba, kreiranje modela pružanja usluga i njegovu realizaciju. Projekti koji su podržani od strane UNDP kancelarije realizovani su do januara 2016. godine.

Nastavljeno je širenje mreže dnevnih boravaka za starije u Crnoj Gori. Do sada je uspostavljeno šest dnevnih boravaka za starije i to: tri u Nikšiću, dva u Danilovgradu i jedan u Mojkovcu. Takođe, u okviru projekta „*Budi odgovoran*” otvoren je gradski vešeraj u Nikšiću koji besplatno pruža uslugu za lica starija od 67 godina.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja, u saradnji s kancelarijom UNDP u Crnoj Gori, realizovalo je projekat „*Pomoć u kući za stare*” koji je uspješno implementiran u 16 opština u Crnoj Gori. Prije početka realizacije projekta, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu organizovao je pet obuka za koordinatore i geronto domaćice, koje su održali stručni radnici iz JU Dom starih „Grabovac” iz Risna, u saradnji sa zaposlenima iz Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu. Projektom je obuhvaćeno oko 1200 korisnika i 120 geronto domaćica, po sljedećim opštinama: Bijelo Polje (15 geronto domaćica), Danilovgrad (9 geronto domaćica), Nikšić (21 geronto domaćica), Šavnik (2 geronto domaćice), Plužine (2 geronto domaćice), Pljevlja (15 geronto domaćica), Žabljak (4 geronto domaćice), Mojkovac (4 geronto domaćice), Kolašin (4 geronto domaćice), Berane (13 geronto domaćica), Andrijevica (3 geronto domaćice), Petnjica (3 geronto domaćice), Plav (6 geronto domaćica), Gusinje (2 geronto domaćice), Rožaje (9 geronto domaćica) i Cetinje (8 geronto domaćica). Koordinaciju projekta vrše centri za socijalni rad kroz redovne sastanke i obilaske korisnika, kao i pružanjem podrške geronto domaćicama kako bi njihov rad bio što bolji i kvalitetniji.

Uslugu porodičnog smještaja tokom 2017. godine koristila su 34 starija lica.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti propisano je da se pravo na zdravstvenu zaštitu obezbjeđuje korisniku: materijalnog obezbjeđenja, dodatka za njegu i pomoć i usluge smještaja, ukoliko ovo pravo nije ostvario po drugom osnovu. Ovo pravo obezbjeđuje se u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstvena zaštita. Takođe, navedenim Zakonom propisano je da javne ustanove mogu organizovati, odnosno obavljati zdravstvenu djelatnost na primarnom nivou zdravstvene zaštite, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstvena zaštita. Konceptom izabranog doktora poštuju se principi dostupnosti i pristupačnosti, kontinuiteta, sveobuhvatnosti, adekvatnog kvaliteta zdravstvene zaštite. Izabrani doktor pruža zdravstvenu zaštitu, u skladu s procjenom, i u stanu starije osobe, a njegova intervencija se nastavlja kroz službu patronažne zaštite. Institut za javno zdravlje realizuje mjere promocije aktivne starosti, te je s tim ciljem sačinjena publikacija „Vodič za brigu o starijim osobama”, a realizovano je i više prigodnih predavanja na istu temu. U proteklom periodu sproveden je IPA Projekat „*Net age*”, koji je omogućio stvaranje mreže podrške svim pružaocima usluga za starije. Pri tome, omogućeno je sagledavanje najboljih iskustava iz regiona i šire u ovoj oblasti. Već duže vrijeme se identifikuje potreba integrisanja sistema zdravstvene i

sistema socijalne zaštite, radi unapređenja kvaliteta života starih lica, ali i smanjenja troškova zdravstvene zaštite.

Izgradnja novih kapaciteta

U prethodnom periodu radilo se na povećanju kapaciteta za smještaj starih lica u Crnoj Gori, izgradnjom odnosno rekonstrukcijom objekata u opštinama Pljevlja i Nikšić.

JU Dom starih „Pljevlja“ u Pljevljima osnovan je Odlukom o osnivanju javne ustanove za smještaj odraslih lica s invaliditetom i starijih lica „Pljevlja“ u septembru 2017. godine. Djelatnost Doma obuhvata: smještaj odraslih lica s invaliditetom i starih lica; radno-okupaciono angažovanje, koje se odnosi na obezbjeđivanje radne i okupacione terapije, kulturno-zabavnih aktivnosti i sl. zdravstvenu zaštitu, koja se obezbjeđuje, u skladu s propisima o zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenom osiguranju. Dom je dužan da sprovodi programe koje utvrdi osnivač, kao i da učestvuje u realizaciji strategija, planova i programa koji doprinose poboljšanju položaja odraslih lica s invaliditetom i starih lica i saraduje s drugim organizacijama u oblasti socijalne i dječje zaštite. Predviđen je smještajni kapacitet doma za 60 korisnika.

Projekat rekonstrukcije Vojnog kompleksa „Trebjesa“ za potrebe izgradnje doma za starija i odrasla lica s invaliditetom u opštini Nikšić nalazi se u početnoj fazi. Projekat je pozitivno ocijenjen od strane CEB-a i Tehničkog komiteta. Predviđen je smještajni kapacitet doma za 220 korisnika.

Razlozi za donošenje nove strategije

U skladu s rezultatima Analize primjene Strategije razvoja sistema socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori za period 2013. - 2017. godine, mogu se identifikovati sljedeći razlozi za donošenje nove Strategije:

- 1) Postoji potreba za daljim razvojem usluga podrške za život u zajednici, iako je povećan broj usluga i broj korisnika ovih usluga.
- 2) Postoji potreba za unapređenjem kvaliteta socijalne zaštite za starije na lokalnom nivou, u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti.
- 3) Postoji potreba za povećanjem učešća organizacija civilnog društva i nevladinih organizacija u pružanju usluga socijalne zaštite starijih, na održiv način – finansiranjem iz sredstava javnih prihoda.
- 4) Postoji potreba za unapređenjem normativnog okvira i sistema kvaliteta u socijalnoj zaštiti starijih, u odnosu na: standarde usluga, sistem licenciranja, sistem akreditacije programa, organizaciju, normative, standarde i način rada u centrima za socijalni radi i supervizijsku podršku.

VIZIJA

Crna Gora stvara ambijent i sistem socijalne zaštite koji omogućava produktivno, zdravo, pozitivno i dostojanstveno starenje, putem institucionalnih i društvenih mehanizama kojima se podržavaju potencijali starijih da vode kvalitetan život i doprinose društvu u mjeri svojih mogućnosti i potreba.

CILJEVI

Opšti cilj ove Strategije je unaprijeđena socijalna zaštita starijih, s integrisanim uslugama i podrškom radi očuvanja i poboljšanja kvaliteta njihovog života.

Posebni ciljevi su:

- 1) Unaprijediti socijalnu odgovornost i integrativni pristup koji omogućava podsticanje socijalne inkluzije, povećanje kvaliteta života i korišćenje kapaciteta starijih za samostalan život.**
- 2) Unaprijediti usluge socijalne zaštite starijih.**
- 3) Unaprijediti sistem kvaliteta usluga starijih.**

* * *

Radi dostizanja navedenih posebnih ciljeva i opšteg cilja Strategije, planira se realizacija određenih mjera i zadataka.

MJERE I ZADACI

POSEBNI CILJ 1: Unaprijediti socijalnu odgovornost i integrativni pristup koji omogućava podsticanje socijalne inkluzije, povećanje kvaliteta života i korišćenje kapaciteta starijih za samostalan život.

Mjera 1.1. Obavezati lokalne samouprave na minimalnu finansijsku participaciju u uslugama podrške za život u zajednici za starije.

Zadatak 1.1.1. Napraviti analizu učešća lokalnih samouprava u finansiranju usluga socijalne zaštite za starije.

Zadatak 1.1.2. Propisati Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti obavezu lokalnih samouprava da obezbjeđuju sredstva za održivo finansiranje određenih usluga koje se odnose i na starije (usluge podrške za život u zajednici, savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne).

Mjera 1.2. Obezbjediti da u svakoj lokalnoj samoupravi postoji najmanje jedna usluga socijalne zaštite starijih.

Zadatak 1.2.1. Podstaci lokalne samouprave da revidiraju lokalne planove i identifikuju odgovarajuću uslugu za starije za kojom postoji najveća potreba u zajednici.

Zadatak 1.2.2. Podsticati partnerstvo lokalnih samouprava u zajedničkom obezbjeđivanju usluga za starije i razviti modalitete saradnje.

Zadatak 1.2.3. Podstaci lokalne samouprave da u periodu primjene ove strategije otpočnu s finansiranjem najmanje jedne usluge za starije.

Mjera 1.3. Unaprijediti multisektorske usluge za starije u lokalnim samoupravama.

Zadatak 1.3.1. Razviti modele memoranduma o saradnji i programa multisektorskih usluga za starije u lokalnim samoupravama.

Zadatak 1.3.2. Podsticati formiranje multisektorskih timova za podršku, pružanje usluga i realizaciju programa za starije, putem potpisivanja memoranduma o saradnji između sistema socijalne zaštite, sistema zdravstva (domova zdravlja), ustanova kulture, organizatora obrazovanja, organizacija civilnog društva i dr.

Zadatak 1.3.3. Usluge pomoć u kući i dnevni boravak za starije integrisati sa zdravstvenom zaštitom i njegom.

Mjera 1.4. Unaprijediti obezbjeđenje usluga socijalne zaštite starijih kroz podsticanje organizacija, preduzetnika, privrednih društava i fizičkih lica da pružaju usluge.

Zadatak 1.4.1. Mapirati usluge za starije koje pružaju organizacije, preduzetnici, privredna društava i fizička lica s ciljem unapređenja planiranja, identifikacije potreba i prioriteta za održivo finansiranje ovih usluga iz sredstava javnih prihoda – napraviti analizu iz koje se vidi vrsta usluge, teritorija na kojoj se pruža usluga, broj korisnika, kapacitet pružaoca usluge, finansijski aranžman za pružanje usluge i drugi parametri koji omogućavaju uvid u kvalitet usluge.

Zadatak 1.4.2. Razviti i implementirati sistem monitoringa, evaluacije i izvještavanja za pružanje usluga socijalne zaštite od sredstava javnih prihoda (iz budžeta) preko konkursa, javnih poziva i na druge načine u skladu sa zakonom.

Zadatak 1.4.3. Obezbjediti da organizacije, preduzetnici, privredna društva i fizička lica, koji pružaju usluge socijalne zaštite starijih iz sredstava javnih prihoda, ove usluge pružaju preko centara za socijalni rad.

Mjera 1.5. Razvijati volonterizam

Zadatak 1.5.1. U saradnji s lokalnim samoupravama i pružiocima usluga, razvijati programe obuke za podsticaj starijih i mladih za volontersko angažovanje u svojstvu učesnika u pružanju usluga socijalne i dječje zaštite.

Zadatak 1.5.2. Podsticati lokalne samouprave da u okviru lokalnih planova predvide podršku pružanja usluga socijalne i dječje zaštite u kojima bi učestvovali stariji u svojstvu učesnika u pružanju usluga.

Mjera 1.6. Unaprijediti kompetencije za samostalni život i donošenje odluka zasnovanih na informacijama.

Zadatak 1.6.1. U saradnji s Centrom za stručno obrazovanje i Zavodom za školstvo razvijati programe obrazovanja za treće doba.

Zadatak 1.6.2. Raditi na unapređenju informatičke pismenosti starijih, u saradnji s organizacijama civilnog društva, privrednim društvima, obrazovnim institucijama i dr.

Zadatak 1.6.3. Raditi na informisanju starijih o pitanjima značajnim za donošenje životno važnih odluka (npr. o testamentu, raspolaganju imovinom, u vezi s obezbjeđenjem usluga socijalne zaštite, zaštitom imovinskih prava, o dostupnosti prava i usluga starijima u oblasti zdravstvene zaštite, penzijskog i invalidskog osiguranja, socijalne zaštite, o diskriminaciji starijih, zlostavljanju i zanemarivanju starijih lica i dr.).

POSEBNI CILJ 2: Unaprijediti usluge socijalne zaštite starijih.

Mjera 2.1. Razviti uslugu porodičnog smještaja za starije.

Zadatak 2.1.1. Izvršiti analizu potreba i potencijalnih resursa za razvoj usluge porodičnog smještaja za starije.

Zadatak 2.1.2. Planirati i realizovati promociju usluge porodičnog smještaja za starije.

Zadatak 2.1.3. Jačati stručne kompetencije stručnih radnika u centrima za socijalni rad za korišćenje usluge porodični smještaj za starije.

Mjera 2.2. Podsticati razvoj inovativnih usluga za starije.

Zadatak 2.2.1. Obezbijediti razvoj inovativnih usluga podrške za život u zajednici, na državnom i lokalnom nivou, u skladu s obezbijeđenim sredstvima iz budžeta i drugih izvora.

Zadatak 2.2.2. Podsticati uslugu porodičnog smještaja za starije koja se odnosi na porodični smještaj u domu korisnika, predah smještaj za starije, s različitim modalitetima, koji uključuju i pružanje usluge u domu korisnika, male

zajednice stanovanja u zajednici i druge inovativne usluge smještaja za starije.

Zadatak 2.2.3. Preduzimati aktivnosti u cilju dobijanja donatorskih sredstava za razvoj inovativnih usluga za starije.

Mjera 2.3. Unaprijediti uslugu domskog smještaja za starije.

Zadatak 2.3.1. Uraditi transformaciju javnih ustanova za smještaj starijih.

Zadatak 2.3.2. Dobijena donatorska sredstva za objekat u opštini Nikšić iskoristiti za unapređenje usluge domskog smještaja za starije.

Zadatak 2.3.3. Unaprjeđivati kapacitete postojećih javnih ustanova za smještaj starijih, u pogledu prostora, opreme i kadra.

Zadatak 2.3.4. Unaprijediti informisanje i pripremu starijih za korišćenje usluga smještaja.

Mjera 2.4. Integrisanje socijalno-zdravstvenih usluga za starije.

Zadatak 2.4.1. Inicirati izmjene propisa koji omogućavaju da se zdravstvena zaštita korisnika domova za smještaj starijih (javnih ustanova i privatnih domova) integriše u sistem zdravstvene zaštite.

Zadatak 2.4.2. Inicirati izmjene propisa koji omogućavaju osnivanje socijalno-zdravstvene ustanove.

Zadatak 2.4.3. Inicirati osnivanje hospisa za smještaj i dostojanstvenu smrt oboljelih od neizlječivih bolesti.

Mjera 2.5. Razvijanje usluge domskog smještaja za starije koji su strani državljani (privremenog, povremenog i dugotrajnog), u okviru turističkih i ekonomskih kapaciteta Crne Gore, s ciljem da se obezbijede sredstva za razvoj usluga za starije.

Zadatak 2.5.1. Identifikovati mogućnosti raspolaganja kapacitetima u državnom vlasništvu odnosno privatnih resursa, za potrebe razvoja usluge domskog smještaja za starije, koji su strani državljani. Razviti modalitete međuresornog partnerstva, kao i javno-privatnog partnerstva za pružanje predmetne usluge, koja uključuju ulaganja, upravljanje i raspolaganje prihodima za potrebe razvoja usluga socijalne zaštite starijih. Razmotriti mogućnosti za promociju ove usluge u saradnji sa stranim partnerima (ministarstvima, turističkim organizacijama i dr.).

POSEBNI CILJ 3: Unaprijediti sistem kvaliteta usluga za starije.

Mjera 3.1. Unaprijediti standarde usluga za starije.

Zadatak 3.1.1. Izvršiti evaluaciju minimalnih standarda za pružanje usluge podrške za život u zajednici, usluge smještaja i savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge.

Zadatak 3.1.2. U skladu s rezultatima evaluacije, modifikovati i razviti minimalne standarde za pružanje usluge podrške za život u zajednici, usluge smještaja i savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge.

Zadatak 3.1.3. Izvršiti analizu i identifikovati potrebu za razvojem i standardizacijom novih usluga socijalne zaštite, i u skladu s rezultatima analize propisati standarde tih usluga (socijalno-zdravstvene ustanove, hospis i dr.).

Mjera 3.2. Unaprijediti uslove za izdavanje licence za obavljanje djelatnosti pružalaca usluge i licence za rad.

Zadatak 3.2.1. Unaprijediti sistem licenciranja za pružaoce usluga i stručne radnike i vršiti praćenje njegove primjene i evaluaciju (bližih uslova za izdavanje licence, obnavljanje licence, privremeno ukidanje i oduzimanje licence organizacijama i stručnim radnicima, i dr.), kao i unaprijediti rješenja u vezi sa sertifikacijom saradnika.

Mjera 3.3. Obezbjediti kontinuirane obuke

Zadatak 3.3.1. Kreirati programe obuke, akreditovati ih i realizovati obuke za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike koji rade sa starijima.

PRIMJENA I KOORDINACIJA

Složenost fenomena starenja zahtijeva kompleksni i sveobuhvatni pristup u zaštiti interesa i potreba starijih građana, za koji je, u okviru svojih nadležnosti, odgovorna gotovo svaka javna institucija. Odgovorno planiranje i sprovođenje Strategije zahtijeva i planiranje na državnom, međuopštinskom i opštinskom nivou i usmjereno vođenje procesa primjene Strategije od strane nadležnog ministarstva.

Neposrednu odgovornost za primjenu Strategije nosi Ministarstvo rada i socijalnog staranja.

PRAĆENJE I OCJENJIVANJE

Praćenje (monitoring) i ocjenjivanje (evaluacija) Strategije neophodni su za ostvarivanje njenih punih efekata. Praćenje i ocjenjivanje Strategije

omogućavaju kontinuitet u procjeni ostvarivanja planiranih ciljeva, na osnovu kojih se blagovremeno može modifikovati akcioni plan na osnovu objektivnih pokazatelja.

Mehanizam praćenja i ocjenjivanja Strategije usmjeren je na Akcioni plan za primjenu ove Strategije, i sadrži sljedeće elemente:

- 1) tim za praćenje i ocjenjivanje Strategije;
- 2) redovno izvještavanje i ocjenjivanje; i
- 3) završna evaluacija primjene Strategije i Akcionog plana.

Tim za praćenje i ocjenjivanje Strategije biće sastavljen od predstavnika Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja, Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu, Uprave za inspekcijske poslove, JU Institut za javno zdravlje, Zajednice opština, Crvenog krsta Crne Gore i predstavnika nevladinih organizacija koje se bave socijalnom zaštitom starijih i dr.

Redovno izvještavanje i ocjenjivanje

Tim ima zadatak da:

(a) razvije format za izvještavanje od strane aktera odgovornih za realizaciju mjera i zadataka koji će strukturno i logički pratiti strateški dokument, odnosno akcioni plan za njegovu realizaciju;

(b) od aktera koji su Akcionim planom određeni kao odgovorni realizatori mjera, odnosno zadataka, zatraži izvještaj o realizaciji te mjere odnosno zadatka čija je realizacija planirana u izvještajnom periodu – najmanje jednom godišnje, prije kraja kalendarske godine;

(c) od prikupljenih izvještaja realizatora mjere odnosno zadatka sačini izvještaj za prethodnu godinu; i

(d) Vladi Crne Gore podnese izvještaj za prethodnu godinu.

Završna evaluacija primjene Strategije i Akcionog plana sprovede se kao eksterna nezavisna evaluacija, najkasnije šest mjeseci prije isteka važenja Strategije.

Uspješnost realizacije ove Strategije biće praćena pomoću indikatora definisanih Akcionim planom, kojima će se mjeriti efikasnost i efektivnost predloženih mjera.

AKCIONI PLAN

Sastavni dio Strategije je Akcioni plan za njenu primjenu.

Akcioni plan za sprovođenje Strategije sadrži sljedeće podatke:

- koje mjere odnosno zadatke treba realizovati;

- u kom vremenskom okviru mjere odnosno zadatke treba realizovati;
- koji su indikatori i izvori verifikacije realizacije mjera odnosno zadataka;
- ko je odgovorni akter za realizaciju svake planirane mjere odnosno zadatka; i
- izvor finansijskih sredstava.

Akcioni plan se izrađuje za svaku godinu primjene Strategije, izuzetno za dvije godine.

SREDSTVA ZA PRIMJENU STRATEGIJE

Za realizaciju ove Strategije koristiće se sredstva iz budžeta Crne Gore, sredstva iz budžeta lokalnih samouprava i donatorska sredstva.

**AKCIONI PLAN ZA 2018. GODINU
ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE RAZVOJA SISTEMA SOCIJALNE ZAŠTITE STARIJIH ZA PERIOD OD 2018. DO 2022.
GODINE**

OPŠTI CILJ

Opšti cilj ove Strategije je unaprijeđena socijalna zaštita starijih u Crnoj Gori, s integriranim uslugama i podrškom radi očuvanja i poboljšanja kvaliteta njihovog života.

Posebni cilj 1: Unaprijediti socijalnu odgovornost i integrativni pristup koji omogućava podsticanje socijalne inkluzije, povećanje kvaliteta života i korišćenje kapaciteta starijih lica za samostalan život.

Mjera 1.2. Obavezati da u svakoj lokalnoj samoupravi postoji najmanje jedna usluga socijalne zaštite starijih.

Indikatori za realizaciju mjere:

Broj novih usluga za starije u opštinama;
Broj korisnika usluga za starije u opštinama.

Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<i>Zadatak 1.2.1.</i> Podstaći lokalne samouprave da revidiraju lokalne planove i identifikuju odgovarajuću uslugu za starija lica za kojom postoji najveća potreba u zajednici.	I kvartal 2018. godine	LSU Parteneri: ZSDZ CSR OCD	Budžet LSU

<p><i>Zadatak 1.2.2.</i> Podsticati partnerstvo lokalnih samouprava u zajedničkom obezbjeđivanju usluga za starije i razviti modalitete saradnje.</p> <p>Aktivnost 1: Organizovanje sastanaka s predstavnicima lokalnih samouprava, s ciljem da se identifikuju zajednički interesi i potrebe starijih za uslugama koje se mogu obezbijediti na međuopštinskom nivou.</p>	U kontinuitetu	MRSS Partneri: ZSDZ LSU CSR OCD	Budžet CG
<p><i>Mjera 1.3. Unaprijediti multisektorske usluge za starije u lokalnim samoupravama.</i></p>			
<p>Indikatori za realizaciju mjere</p> <p>Broj multisektorskih usluga za starije u lokalnim samoupravama; Broj korisnika multisektorskih usluga za starije u lokalnim samoupravama.</p>			
<p>Zadatak</p>	<p>Rok / Vremenski okvir</p>	<p>Odgovorni akter za realizaciju zadatka</p>	<p>Potrebni resursi (izvor)</p>
<p><i>Zadatak 1.3.1.</i> Razviti modele memoranduma o saradnji i programa multisektorskih usluga za starije u lokalnim samoupravama.</p>	U kontinuitetu	MRSS Partneri: ZSDZ MZ MPS LSU	Budžet CG

Mjera 1.4. Unaprijediti obezbjeđenje usluga socijalne zaštite starijih kroz podsticanje organizacija, preduzetnika, privrednih društava i fizičkih lica da pružaju usluge.

Indikatori za realizaciju mjere:

Broj organizacija civilnog društva koje pružaju usluge socijalne zaštite starijim;
Broj privatnih preduzetnika koji pružaju usluge socijalne zaštite.

Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<p><i>Zadatak 1.4.1.</i> Mapirati usluge za starije koje pružaju organizacije, preduzetnici, privredna društva i fizička lica s ciljem unapređenja planiranja, identifikacije potreba i prioriteta za održivo finansiranje ovih usluga iz sredstava javnih prihoda – napraviti analizu iz koje se vidi vrsta usluge, teritorija na kojoj se pruža usluga, broj korisnika, kapacitet pružaoca usluge, finansijski aranžman za pružanje usluge i dr. parametri koji omogućavaju uvid u kvalitet usluge.</p> <p>Aktivnost 1: Mapirati usluge za starije koje pružaju organizacije, preduzetnici, privredna društva i fizička lica s ciljem da se unaprijedi planiranje i identifikuju potrebe i prioriteti za održivo finansiranje ovih usluga iz sredstava javnih prihoda.</p>	<p>IV kvartal 2018. godine</p>	<p>MRSS</p> <p>Partneri: ZSDZ LSU OCD</p>	<p>Budžet CG</p>

Aktvnost 2: Napraviti analizu iz koje se vidi vrsta usluge, teritorija na kojoj se pruža usluga, broj korisnika, kapacitet pružaoca usluge, finansijski aranžman za pružanje usluge i drugi parametri koji omogućavaju uvid u kvalitet usluge.		ZSDZ Partneri: MRSS LSU OCD	Budžet CG
Mjera 1.5. Razvijati volonterizam.			
Indikatori za realizaciju mjere: Broj starijih i mladih koji volonterski učestvuju u pružanju usluga socijalne i dječje zaštite; Broj volontera koji učestvuju u pružanju usluga socijalne zaštite za satrije.			
Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<i>Zadatak 1.5.2.</i> Podsticati lokalne samouprave da u okviru lokalnih planova predvide podršku pružanja usluga socijalne i dječje zaštite u kojima bi učestvovali stariji u svojstvu učesnika u pružanju usluga.	I kvartal 2018. godine	LSU	Budžet LSU
Posebni cilj 2: Unaprijediti usluge socijalne zaštite starijih.			
Mjera 2.3. Unaprijediti uslugu domskog smještaja starijih.			
Indikator za realizaciju mjere: Zadovoljstvo korisnika.			

Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<p><i>Zadatak 2.3.1.</i> Uraditi transformaciju javnih ustanova za smještaj starijih.</p> <p>Aktivnost 1. Formirati radne grupe za izradu plana transformacije javnih ustanova za smještaj starijih.</p>	I kvartal 2018. godine	<p>MRSS</p> <p>Pratneri: CSR JUSIDZ</p>	Budžet CG
<i>Zadatak 2.3.2.</i> Dobijena donatorska sredstva za objekat u opštini Nikšić iskoristiti za unapređenje domskog smještaja za starije.	U kontinuitetu	<p>MRSS</p> <p>Partneri: CSR</p>	Budžet CG
<i>Zadatak 2.3.4.</i> Unaprijediti informisanje i pripremu starijih za korišćenje usluge smještaja.	U kontinuitetu	<p>MRSS</p> <p>Partneri: CSR JUSIDZ OCD</p>	Budžet CG
Posebni cilj 3: Unaprijediti sistem kvaliteta usluga za starije.			
<i>Mjera 3.1. Unaprijediti standarde usluga za starije.</i>			
Indikatori za realizaciju mjere:			
Rezultati evaluacije minimalnih standarda za pružanje usluge podrške za život u zajednici; usluge smještaja; savjetodavno-terapijske i			

<p><i>Zadatak 3.1.2.</i> U skladu s rezultatima evaluacije modifikovati i razviti minimalne standarde za pružanje usluge podrške za život u zajednici, usluge smještaja i savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge.</p> <p>Aktivnost: Modifikovati minimalne standarde usluga smještaja.</p>	<p>II kvartal 2018. godine</p>	<p>MRSS</p> <p>Partneri: UIP - Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite ZSDZ JUSIDZ OCD</p>	<p>Budžet CG</p>
<p><i>Mjera 3.2. Unaprijediti uslove za izdavanje licence za obavljanje djelatnosti pružalaca usluge i licence za rad.</i></p>			
<p>Indikatori za realizaciju mjere:</p> <p>Izmijenjen i dopunjen Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite; Broj izdatih licenci za obavljanje djelatnosti pružanja usluga socijalne zaštite starijih; Izmijenjen i dopunjen Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za stručne radnike; Broj izdatih licenci stručnim radnicima.</p>			
<p>Zadatak</p>	<p>Rok / Vremenski okvir</p>	<p>Odgovorni akter za realizaciju zadatka</p>	<p>Potrebni resursi (izvor)</p>
<p><i>Zadatak 3.2.1.</i> Unaprijediti sistem licenciranja za pružaoce usluga i stručne radnike i vršiti praćenje njegove primjene i evaluaciju (bližih uslova za</p>			<p>Budžet CG</p>

<p>izdavanje licence, obnavljanje licence, privremeno ukidanje i oduzimanje licence organizacijama i stručnim radnicima, i dr.), kao i unaprijediti rješenja u vezi sa sertifikacijom saradnika.</p> <p>Aktivnost 1: Izmijeniti i dopuniti Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite.</p> <p>Aktivnost 2: Izmijeniti i dopuniti Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za stručne radnike.</p> <p>Aktivnost 3: Uspostavljanje licenciranja stručnih radnika.</p> <p>Aktivnost 4: Uspostavljanje licenciranja pružalaca usluga.</p>	<p>II kvartal 2018. godine</p> <p>II kvartal 2018. godine</p> <p>III kvartal 2018. godine</p> <p>IV kvartal 2018. godine</p>	<p>Aktivnost 1. i 2. MRSS</p> <p>Partneri: ZSDZ UIP - Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite OCD</p> <p>Aktivnost 3: ZSDZ</p> <p>Partneri: MRSS UIP - Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite OCD</p> <p>Aktivnost 4: MRSS</p> <p>Partneri: UIP - Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite OCD</p>	
--	--	--	--

Mjera 3.3. Obezbeđivati kontinuirane obuke**Indikatori za realizaciju mjere:**

Broj akreditovanih programa obuke za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike koji rade sa starijima;
Broj stručnih radnika, stručnih saradnika i saradnika koji su završili obuku po akreditovanim programima.

Zadatak	Rok / Vremenski okvir	Odgovorni akter za realizaciju zadatka	Potrebni resursi (izvor)
<i>Zadatak 3.3.1.</i> Kreirati programe obuke, akreditovati ih i realizovati obuke za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike koji rade sa starijima.	U kontinuitetu	ZSDZ Partneri: MRSS UIP - Odsjek za inspekciju socijalne i dječje zaštite OCD	Budžet CG